

EN FYRKANTIG HIMMEL

en film om barnmisshandel



Denna handledning är tänkt som ett hjälpmittel för dig som förbereder visning av **En fyrkantig himmel**. Om filmen ska visas för ungdomar behöver man förbereda sig på att den kan väcka starka känslor och att det är troligt att ungdomar med egna erfarenheter av misshandel och kränkning finns bland åskådarna. Tänk på att ge information om vart man kan vända sig om man behöver prata med någon.

Första delen av handledningen ger en faktabakgrund om barnmisshandel. Den andra delen innehåller frågor att diskutera. Självklart finns det annat att diskutera än de frågeställningar vi lyft fram. Handledningen avslutas med lästips för den som vill veta mer.

En fyrkantig himmel vill uppmärksamma att barnmisshandel fortfarande förekommer i Sverige – trots att det sedan 1979 i lag är förbjudet att använda våld i uppfostran av sina barn. En fyrkantig himmel är en film om just barnmisshandel.

Marcus, Tova och Sofia, tre syskon i en till synes alldelers vanlig familj, utsätts för våld av både sin mamma och sin pappa.

Filmen vänder sig till alla som vill få kunskap, diskutera och arbeta för att barns rätt till skydd mot våld ska bli verklighet, t ex

- yrkesverksamma som möter barn; förskollärare, lärare, socialsekreterare, polis och sjukvårdspersonal
- studerande vid gymnasier, universitet och högskolor
- elever i grundskolan från årskurs 7
- politiker och beslutsfattare
- medlemmar i Rädda Barnen och andra privatpersoner som vill engagera sig för att barn inte ska utsättas för misshandel.

Barnmisshandel – vad är det?

Barnmisshandel är när en vuxen person utsätter ett barn för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar eller försummar att tillgodose barnets grundläggande behov.^[1]

FYSISKT VÅLD t ex: Att slå, knuffa, sparka, bita, bränna, nypa, riva, förgifta eller försöka kväva ett barn.

PSYKISKT VÅLD t ex: Att utsätta barn för nedvärderande omdömen, orimliga bestraffningar, hån, nedvärdering, isolering, utfrysning eller att tvingas bevitna våld mot en närliggande.

SEXUELLA ÖVERGREPP t ex: Att som vuxen utsätta barn för fullbordade samlag, sexuellt betonade smekningar, sexuella inviter eller blottning inför barnet.

FÖRSUMMELSE Att en vuxen (ofta under lång tid) skadar eller äventyrar barnets hälsa (fysisk eller psykisk) eller utveckling genom att inte ge det omsorg; som brist på mat, kläder, sjukvård, tandvård, stimulans, utbildning eller kärlek.

Varför misshandles barn?

Barnmisshandel förekommer i alla miljöer och är ofta osynligt för omgivningen. Föräldrar som ser våld som en bra och effektiv uppfostringsmetod slår oftare sina barn. Många gånger förstår inte barnet sammanhanget mellan vad de gjort och det våld som straffet utgör. Våld föder rädsela och misstro och om barnet sedan gör som föräldrarna säger är det av tvång, inte för att de själva vill eller tycker att det är rätt.

Ökad risk för att ett barn ska bli utsatt för misshandel finns i första hand i familjer där mamman misshandles. I familjer med låg inkomstnivå finns också en ökad risk. En förälder som själv uppfostrats med våld eller en utlandsfödd förälder verkar också öka risken för misshandel av barn, liksom miss bruk, stress, trötthet och nedstämdhet. Men vi pratar om en ökad risk – inte att det nödvändigtvis kommer att inträffa.

När man närmare analyserar vilka barn som blir slagna blir argumenten för våld i uppfostringssyfte ihåliga. I själva verket är det de små och späda, de sårbara och redan utsatta som oftast blir utsatta för våld.

[1] Barnmisshandel. Att förebygga och åtgärda. Slutbetänkande av Kommittén mot barnmisshandel. SOU 2001:72

livrädd skuldkänslor
aggressivitet sömnsvårigheter
psykosomatiska symtom ilska
rädsla osynlig

blåmärken svullnader
brännmärken depression
koncentrationssvårigheter
inlärningssvårigheter
kamratsvårigheter

Hur reagerar barn som misshandlas?

Barn reagerar olika. Barnet kan visa stora och mycket tydliga symtom såsom aggressivitet, sömnsvårigheter eller psykosomatiska symtom. Vissa reagerar med ilska, andra genom att vara försiktiga och rädda/osynliga. På vissa barn märks ingenting men symptomen kan uppträda senare i livet.

Tydliga skador kan finnas på barnets kropp i form av blåmärken, svullnader eller brännmärken. Även depression, koncentrationssvårigheter, inlärningssvårigheter och kamratsvårigheter kan vara en följd av misshandel. Många barn fruktar för sitt eget eller andra familjemedlemmars liv. De tar ofta på sig skulden för det som händer och skamkänslor är vanliga. Det råder en "tystnadens kultur" i familjer där barn misshandlas, vilket betyder att man aldrig pratar om våldet och om vad som hände. När misshandeln är över är det som om det aldrig hänt.

"tystnadens kultur" ...

Vad kan du göra?

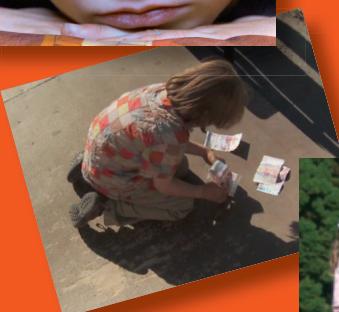
Vad kan vi göra?

Kunskap (hos oss alla; barn, vuxna, yrkesverksamma), **tydliga arbetsrutiner** och ett **fungerande samarbete** myndigheter emellan är förutsättningar som måste finnas för att man ska kunna arbeta med detta på ett professionellt sätt.

Alla som i sin anställning arbetar med barn och ungdomar är enligt lag skyldiga att anmäla misstankar om att barn far illa till socialtjänsten. Lagen uppmanar även oss som privatpersoner att anmäla om vi är oroade över hur ett barn har det. Som vuxna känner vi ofta ovilja mot att ingripa i andras familjeförhållanden. Finns det en risk att förvärra situationen genom att blanda in myndigheter? Tänk om man har fel!? Men alla människor – barn, ungdomar, föräldrar, släktingar, grannar, vänner, professionella – alla kan bidra till förändring.

Tänk på att en anmälan till socialtjänsten innebär att man informerar om sin oro för att ett barn far illa. Socialtjänsten gör därefter en utredning. Om du inte vet var du ska vända dig kan du alltid ringa till din kommunens växel och fråga efter den som arbetar med barn som far illa. Kanske är just din anmälan den enda möjligheten till förändring för det utsatta barnet!

Diskussionsunderlag utifrån filmen.



1 Varför misshandlas barn?

SCEN Familjen sitter runt bordet. Tova frågar varför föräldrarna slår dem. Mamma Patricia svarar efter att ha tänkt en liten stund: – Det hjälper.

- Vem har ansvaret för misshandeln?
- I filmen finns flera vuxna som slår barn. Vilka möjliga motiv finns till att mamman, pappan respektive grannen slagit sina barn?
- Alla tre syskoner misshandlas, även babyn Sofia. Hur kan man förstå att en vuxen slår ett litet, försvarslös spädbarn?
- Hur kan man förebygga att spädbarn misshandlas?

2 Våldet är ofta oförutsägbart.

SCEN Marcus har stulit en plånbok och blivit ertappad. Marcus vet att han gjort fel och är förberedd på stryk. Pappa Hans kommer in på hans rum men Marcus blir inte slagen denna gång. Pappa talar bara om att han gjort fel och vill att han lovar att inte göra om det. Marcus pustar ut av lättnad.

- Hur ska Marcus förstå att han blir slagen när han tillsammans med sin syster tvättat gatan men inte när han tagit plånboken?
- Vad är det värsta för ett barn som blir misshandlat?



3 Hur reagerar barn?

SCEN Mamma Patricia ska till doktorn med Sofia. Tova låser hon under tiden in i sovrummet. När Tova förstår att mamma låst in henne och att hon inte kan komma ut klipper hon sönder föräldrarnas överkast.

- Varför klipper Tova sönder överkastet?
- Finns det yttringar hos Marcus som skulle kunna vara en följd av misshandel?
- Visar Tova några tecken på att hon inte har det bra?
- Hur kan våldet komma att påverka de tre barnen under uppväxten om man inte får det att upphöra?
- Hur kan det märkas i förskolan/skolan?

4 Varför är det så svårt att berätta?

SCEN Familjen samlas runt bordet, planerar en rolig resa och äter godis ihop. Men mycket rör sig under ytan. En socialsekreterare ska komma hem till familjen och pappan ber till sist barnen att inte berätta att de ibland får stryk. Men de starkaste påtryckningarna kanske är de som aldrig blir sagda.

- Kommer Marcus och Tova att berätta något om misshandeln?
- Försök att leva dig in i barnens situation. Efter samtalet vid bordet – vad tror Tova och Marcus händer om de berättar att de blir slagna?

- Hur ska man underlätta för barn att kunna berätta?

- Vad är det som gör att ingen av föräldrarna säger ”Nej, nu måste vi få hjälp!”

5 Vad kan vi göra?

SCEN Grannen Ali ser och förstår att Marcus blir slagen. Han har försökt att hjälpa Marcus på olika sätt. Genom att vara en snäll vuxen och genom att prata med Marcus pappa. Inget verkar hjälpa. Nu vill han ringa till socialtjänsten men hans fru stoppar honom.

- Varför reagerar Alis fru som hon gör?
- Vilka följder kan det få för grannparet om Ali anmäler?
- Hur skulle du göra?
- Vilka är dina erfarenheter eller tankar om hur socialtjänsten arbetar då de får in en anmälan?
- Har du som privatperson oroat dig för något barn i din närbild? Vad gjorde du då?

Fördjupningsfrågor.



**Till er som möter våldsutsatta barn i ert arbete,
t ex inom socialtjänst, polis, hälso- och sjukvård,
skola och förskola.**

- Hur hanterar ni anmälningar eller uppgifter om att barn blivit utsatta för våld?
- Hur fungerar samverkan mellan er myndigheter?
- Vad fungerar bra respektive mindre bra?
- Finns det något som behöver förbättras och utvecklas?
- Vilket stöd kan ni erbjuda barnen?
- Vilket stöd erbjuds barnens föräldrar?



Att visa filmen i skolan

Till läraren:

I en undersökning från 2006 uppger 13 % av de tillfrågade eleverna att de blivit slagna av sina föräldrar. 1,5 % har blivit slagna många gånger och och 19 % av de som blir slagna har fått kraftigare slag med handen eller blivit slagna med något tillhygge.

Var beredd på olika reaktioner från barnen/ungdomarna som ser filmen. Samarbetar er skola med socialtjänsten i denna fråga? Diskuterar ni frågan i lärrarrummet? Vart vänder du dig om du misstänker att något barn är utsatt för misshandel? Hur fungerar skolhälsovården? Hur kan du stödja barn som är utsatta i hemmet?

Till eleverna:

- Hur märker du om din kompis far illa hemma hos sig?
- Hur kan du hjälpa din kompis?
- Vart kan du vända dig för att få råd och hjälp om det skulle hända dig?
- Vad kan man göra för att stoppa våld mot barn i samhället?



Rädda Barnen

Rädda Barnen kämpar för barns rättigheter. Vi väcker opinion och stöder barn i utsatta situationer – i Sverige och i världen. Vårt mål är att barn inte utsätts för diskriminering, exploatering, våld eller andra övergrepp. Att barn kan göra sin röst hörd, ha inflytande över sin situation och att få en trygg och hälsosam uppväxt.

På Rädda Barnens Centrum för barn och ungdomar i kris, som har funnits sedan 1990, behandlas bl a barn som utsatts för misshandel och sexuella övergrepp.

Lästips

Akta barnen. *Rädda Barnen och Allmänna Barnhuset*. 2007.

Barnets bästa kräver resurser. *Rädda Barnen*. 2006.

Gemensamma kriterier! Innehållet i ett barnahus i tio punkter.

Rädda Barnen. 2009.

Boken om Barnahus. Redaktör Åsa Landberg, *Gothia förlag*. 2009.

Våld mot barn 2006–2007. En nationell kartläggning.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Karlstads universitet. 2007.

Mitt barn skriker – om att trösta spädbarn. *Gothia förlag*. 2006.

Barnmisshandel. Att förebygga och åtgärda (SOU 2001:72).

Sårbara barn: att vara liten, misshandlad och försummad.

Barbro Hindberg. *Gothia förlag*. 2006

Filmtips

I skuggan av våldet. *Måsen Film AB*. 2005.

Filmen och samtalshandledningen är producerad av Måsen Film AB för Rädda Barnen med stöd av Brottsoffermyndigheten och Bångs stiftelse.

Filmen kan köpas genom

Måsen Film AB

Drottninggatan 110

113 60 Stockholm

Tel 08-321190

Fax 08-321163

E-post info@masenfilm.se

www.masenfilm.se

Rädda Barnen

107 88 Stockholm

Besöksadress: Landsv 39, Sundbyberg

Tel 08-698 90 00

Fax 08-698 90 10

E-post info@rb.se

www.rb.se

TEXT Inger Ekbom, Åsa Landberg, Rädda Barnen

STILLBILDER Johan Schell och Håkan Wretljung

BEARBETNING OCH LAYOUT Ekelund & Wik

